

# Dini düşünjäni täzeden gurmak

Category: Filosofiýa, Kitapcy

написано kitapcy | 23 января, 2025

Dini düşünjäni täzeden gurmak DINI DÜŞÜNJÄNI TÄZEDEN GURMAK



Mukaddes kitaplarda beýan edilen mejaz (metafora) agramly kyssalar – Ybraýymyň Taňryny gözleýsi, Ýunusyň balygyň garnyndaky ýolagçylygy, Musanyň Tur dagynda Reb bilen gepleşigi, Tupan hekaýaty we Nuhyň Judi dagyna çykyşy, Isanyň çölde kyrk gije-gündiz oraza tutmagy, Muhammediň Hyra dagyna çekilmegi we nebise garşy göreşi we Haky tapmagy... Bu tejribeleriň umumy şerti adamyň müteal (Allanyň hemme sypatlardan ýokarda bolan sypaty, ululygy, beýikligi) barlyk bilen gatnaşygy we mazasydyr. Özüni agtarmagy we many-mazmuna bolan hereket nokadydyr.

Ylahy bolan zat gurşap alyjydyr, akyl muna göz ýetirýär. Eýse asabyýa (asabiýet, ýagny, çäk) boýunça berlen kesgitlemeler beýleki jemgyýetlere ýa-da ynançlara gönükdirilen agressiýa we gegemon uslyp, onlarça mezhep, ýüzlerçe jemagat we başgalar sosiologik häsiýetlidir, syýasatyň toslan zatlarydyr. Ýakyn Gündogarda bolup geçýän wakalar – dürlü gatlaklaryň biribirleri bilen ganly-pyçakly dawa-jenjelleri köne dünýäniň kodlaryna baglanan dini garaýylarynyň galyndlarydyr.

Bugün filosofiýa we ahlaky teoriýalar bileleşip ýasaýşyň kodlaryny iñ belent sepgide çykarýan wagty, nebsi terbiýelemek üçin ýola çykan dinleriň özara garpyşyklary düşündirişden daşdadır.

■ **JEMAGATLAR SYÝASY GURAMALARDYR**

Ylahyýetçi professor Aly Köse bir çykyşynda jemagatlaryň ýöredýän syýasatyna ünsi çekýär we "dini bilim ulgamy belli bir wagtdan soñ tutuşlygyna jemagatlaryň gözegçiligine geçer, ýagny bular resmi din ulgamynyň eýesine öwrülerler. Edil birmahallar içeri işler edaralarynyň, harby edaralaryň ýa-da başga käbir pudaklaryň bularyň ygtyýarlygyna berlişi ýaly, din ulgamy-da bularyň eýeçiligine berler, soñ näme boljagy hemmäñize mälim bolsa gerek!" diýýär. Her tüýse bürenen dinçilik, mezhepcilik, jemagatçylyk, tarykatçylyk, jynsparazlyk, milletparazluk, partiýaparazlyk we ş.m. şahsyýeti eredip taşlaýsy ýaly ahlagy-da ýom-ýok eder.

Dini jemagatlaryň döwlet edaralaryny we bilim strukturalaryny ele geçirme tislimleri haýsy dini taglymlata, haýsy ahlak gymmatlygyna, haýsy hukuk garayşyna sygyşýan zat? Munuň bilen pæk ýürekli musulmanyň biri-de ylalaşyp bilmese gerek.

Gynansak-da, laýyksyzlyk, ildeşparazlyk, bähbitçillik, saýrylaşdyrmak syýasylaşan musulman aňyýetiniň şygaryna (!) öwrülendigini häli-şindi görüp ýörüs.

Üns beriň, indi rol-model şahsyétlerden söz açamzok, bu-da şugünkü günüň musulman kimliginiň (beýlekileri-de şondan gowy däl) hiç bir derege ýaramandygyny aňladýar.

## ■ DINLER ÖZ HANASYNA ÇEKİLMELİDIR

Pygamberleriň şahsy tejribelerini nusga edinen "menleriň" emele getiren düşünjesi bilen bir dogmatigiň içindäki fanatik düşünjeleriň ýuze çykyşy şol bir zat däldir.

Adamzada şol bir zat we başga bilen bir ýerdeligi lazımdır, bu bir ýerdelik we ýüzbe-ýüzlük dinamizmi we siwilizaziýany döredýär.

Galyberse-de ahlagyň özem başga-başga "menlere" mätäçlik duýýar.

Ýagny, şuny diýmek isleýärin: şahsyýetiň kemala gelmeginde diňe din ýeterlik bolup bilmez, şahsyýeti medeniýetiň ähli unsurlary (ugurlary) kämilleşdirýär. Ynsan ne ruhdan ybarat, ne-de bedenden. Barlyk gatlaklarynyň barçasyna garylan ynsana doly we dogry düşünip bilsek, dini-den ahlagy-da, syýasaty-da

ýerli-ýerinde goýup bileris.

Añ-düşünjämize eýe çykalyň, şuny ýatdan çykarmalyň: oýlanyp-ölçerip, düşünip bilmeyän añ-düşünjäniň basybalyjysy, eksplutatory köpdür.

Aýşe SUJU.

"SÖZCÜ" gazeti, 08.06.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,  
Stambul uniwersitetiniň talyby. Filosofiá